

Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad välting», Kuddby sn.

Pl. 9, 10.¹⁸

Litteratur: A. Nilsson, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1692), D 146-10:1; A. Ahlgren, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1704), D 53-20:1; G. E. Grewell, karta i Lantmäteristyrelsens arkiv (1847-49), D 53-1:3; C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1929-30, s. 24, 26); A. Nordén, Brev till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, 19/8 1930, dnr 3173/30 (ATA); Brev mellan Riksantikvarieämbetet och John Johansson om runstensresningen 1930, dnr 3173/30, 3759/30 (ATA); S. B. F. Jansson, Granskningsprotokoll 1946 (Runverket).

Äldre avbildningar: G. E. Grewell, Teckning (a.a.); C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.; E. Brate, Foto (ATA); A. Nordén, Foton 1930 (ATA).

¹⁹Runstenen, som är av grå granit, står sedan 1880-talet rest nära invid en vattenbrunn på sydsidan av en mindre bergbacke i den s.k. »Söverstad välting» (välting: nu bortlagd beteckning för ängsmark av viss beskaffenhet). Bergbacken passeras av en landsväg, vars höga ålder bestyrkes av den långa rad av bautastenar, som stå resta längs vägens kant på det närgränsande, mycket omfattande gravfältet vid Hjärtrum.²⁰ Stenen står numer väl synlig från landsvägen, sedan den år 1930 restes ur det halvt omkullfallna skick, vari den då befann sig. Dess nuv. höjd är 1,65 m.

Emellertid har stenen icke ursprungligen rests invid denna landsväg. ²¹På en teckning i ATA, synbarligen härstammande från 1600-talet, anges stenen befinna sig på Harsby ägor i Å sn. Broocman anger 1760 stenens plats vara »Gertrums grind», P. A. Säve fann den 1862 »i dyn på en sidländ mad, norr om vägen till Å, nedanför Hjertrums gård i Kuddby, med runsidan nedvänd». Något före Säves besök hade den stått lutad strax norr om vägen, försedd med fyra hörnstenar, »utvisande gravens storlek». Sin nuv. plats har stenen haft sedan början av 1880-talet (Brate).

Får man bygga på dessa uppgifter, skulle alltså runstenen under de senaste århundradena etappvis ha framflyttats längs den lilla bygdevägen från Lundby förbi Harsby, Odenstomta och Hjärtrum, samma väg alltså, invid vilken runstenen vid Odenstomta än i dag står rest. Vägen kantas av ett av Vikbolandets ståtligaste gravfält, det vid Hjärtrum.

Inskrift:

× hulmkir : auk · branti : þair · raisþu : stin · þina · iftir · kiulik × faþur : sin ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

»Holmger och Brande de reste denna sten efter Giuleik²² (?), sin fader».

Till läsningen: R. 44, som är av betydelse för uppfattningen av den dödes namn, är icke entydig. Hadorph läser i, Brate har å sin bild ett klart i, utan antydning av någon ojämnhet i ytan omkring runan, men läser i texten runan som **a**, stödd av den omständigheten, att det på hst »finnes ett gropigt kännestreck», som Brate uppger sitta ungefär lika högt som det på 13 **a**. Själv är jag emellertid mycket tveksam, huruvida den obetydliga urgröpfung t.v. om huvudstaven, på vilken Brate stöder sin läsning av runan som **a**, verkligen kan tilldelas värdet av bst. Runan skulle med en sådan bst avvika från formen på ristningens andra **a**-runor. För egen del — och jag har härvid fått instämmande av Sven B. F. Jansson, som granskat ristningen år 1946²³ — finner jag riktigast återge runan som i, och jag ser därför i mansnamnet en skrivning för *Giuleikr*. Skulle emellertid runan vara att utläsa som **a**, har man att räkna med ett mansnamn *Kiulakr*, som är belagt på ett par, möjligen tre uppländska runstenar (U 42,



Plansch 10a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad välting», Kuddby sn. Foto Nordén 1941. [Retuscherad. Jansson skriver 1947: Kan ej användas.]

¹⁸ I sitt granskningsprotokoll (1946) skriver Jansson: »Kopian är hårt retuscherad.», jämför kommentaren till plansch 10a.

¹⁹ I PM 1947 skriver Jansson: »i likhet m.fl. nu ändrad efter min kritik.», dvs Nordén har uppdaterat texten med kommentarer från Janssons granskningsprotokoll 1946.

²⁰ [Nordéns fotnot] Se härom Arthur Nordén, *En 2000-årig kustbygdsväg i Slätbakenstrakten*, i: *S:t Ragnhilds gilles årsbok* 1931, s. 31.

²¹ För resten av stycket, här återgiven i mindre stilsort liksom följande stycke, har Jansson i marginalen antecknat »kan utgå?» och »se Brate.». Även i PM 1947 skriver Jansson: »kan utgå, se Brate.»

²² I marginalen har Jansson antecknat »— bör namnet i övers. återgivas så?» I PM från 1947 skriver Jansson: *Giuleik* hur bör det återges?

²³ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): I runan 44 finnes en ojämn fördjupning på hst:s vänstra sida. Den förefaller ej att vara huggen. Runan är alltså snarast i, ej **a** som Brate läser.

U 107, U 287) och en sörmländsk sten (Sö 339), se utredningar av E. Wessén och Sven B. F. Jansson under resp. inskrifter i *Sveriges runinskrifter*. — R. 32 läses av Hadorph som **e**, av Brate som **a**, av Sven B. F. Jansson 1946 som »sannolikt **a**.²⁴ Ovanför runans mitt finnes en grund men markerad fördjupning, som förefaller att vara huggen». Jag föredrar dock att återge runan som **j**.



Plansch 9a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältning», Kuddby sn. Foto Nordén 1941. [Jansson skriver 1947: Översiktsbild retusch. går att använda.]



Fig. 25a. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältning», Kuddby sn. Detalj ur A. Ahlgrens karta för Hjärtrum upprättad 1704, i Lantmäteristyrelsens arkiv.



Fig. 25b. Ög 20. Hjärtrum, »Söverstad vältning», Kuddby sn. Detalj ur A. Nilssons karta för Harsby, Å sn upprättad 1692, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

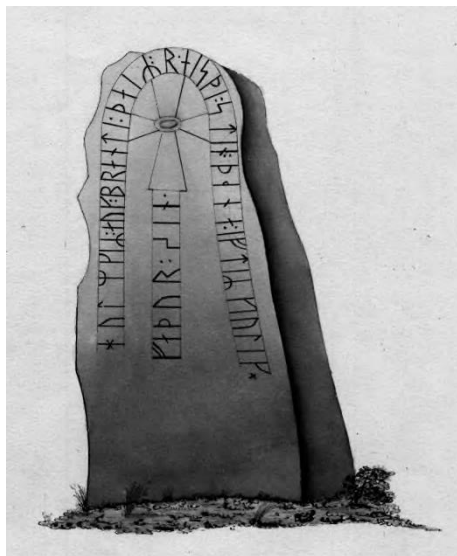


Fig. 26. Ög 20. Hjärtrum, Kuddby sn. Teckning ur Grewalls sockenbeskrivning och karta, upprättad 1847–49, i Lantmäteristyrelsens arkiv.

²⁴ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll (1946): Ovan runans mitt finnes grund men markerad fördjupning som förefaller att vara huggen. Runan har därför sannolikt varit **a**. (Något under mitten finnes en rund fördjupning som knappast kan vara huggen).

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.